

ԳԱԼԻՖՈՒՆԻՈՅ ՄԷՋ ՊՏՂՈՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆ

Ք

ԱՆԻ մը տարիներէ 'ի վեր, ֆալիֆոռնիա աշխարհիս ամենէն աւելի պողաբեր և արգաւանդ երկիրներէն մին եղաւ. մանաւանդ հարաւային կողմը շատ զարգացաւ առատ պտուղ հասցունելու մշակութիւնն. այս երկրիս գլխաւոր տեղին կամ կեդրոնն է Սաքրամենթո կոչուած տեղն, Հարաւային ֆալիֆոռնիա իւր զանազան կողմերումէջ ունենալով զանազան կլիմաներ, ամէն տեսակ պտուղ կրնայ մշակուիլ անդ: Տանձենիք, դեղձենիք, թզենիք, որթք, և այլն, շատ առատութեամբ յառաջ կու գան:

Տանձն, իւր ընտիր տեսակին և փոխադրութեան դիւրութեան պատճառաւ, ամենէն աւելի մշակաց մտադրութիւնը գրաւեր է, և իւր ահագին քանականութեամբ՝ վաճառականութեան մէջ կարեւորագոյն բերքերէն մին է: Ֆալիֆոռնիոյ մէջ տանձի ծառերն պտուղ կու տան տրն. կուելէն երեք տարի վերջ. իսկ կատարեալ կերպով առատուրի մէջ մտնալու համար 6-7 տարի պէտք է: Մէկուկէս արտավարն (գրեթէ 4100 մետր տեղ), եթէ աղէկ կերպով մշակուած ըլլայ, 160000 քիլոկրամ պտուղ կը հասցունէ, որ կ'արժէ 5000 ֆռանք:

Երեք տեսակ խաղող կը մշակուին. սեղանի վրայ ուտելու համար, գինի շինելու և չորցրնելու համար: Իւրաքանչիւր մշակութիւն ունի իրեն առանձին երկիրը կամ գաւառը. չոր խաղողներն կամ Համիլն կու գայ Սուրբ-Յովակիմու (San Joaquin) հովտէն. իսկ գինեւոյ խաղողն կը մշակուի երկրին հիւսիսային կողմը, և սեղանի

կամ ուտելու խաղողն կը մշակուի Ստորոտնի և Սպերամենիոյի շրջակայից մէջ։

Սեղանի համար ամենէն աւելի ընտիր և յարգի խաղողն է՝ յոքէյ կոչուած խաղողն։ Քայիֆոռնիա անուամբ օրագիրն կ'ըսէ, թէ այս տեսակ խաղողի մշակեալ երկիր մը, որ գրեթէ 22 արտավար տեղ է, յետ տասնըհինգ տարի ամենայն խնամքով գարմանելու զայն, կը բերէ հիմակ 8000 ֆունքէ աւելի գումար մը զրամայ առ իւրաքանչիւր մէկուկէս արտավար։ Հետեւաբար ամբողջ երկրին բերած տարեկան շահն է 45000 ֆունք։

Թուզն ևս մշակութեան կարևոր առարկայ մ'է։ զլխաւոր կեդրոնն է վէնդուրա. սակայն ցարգ թզոյ ապնիւ տեսակները՝ ընդդէմ ամենայն ճգանց՝ գոհացուցիչ կերպով յառաջ չեն գար, օրինակի համար Զմիւռնիոյ Թուզը։ Աղբիական սպիտակ թուզը 'ի մասնաւորի կը մշակուի առատութեամբ։ Իւր հիւանդութեամբք հանդերձ, այս թզենին առատութեամբ կը պտղաբերէ։

Քայիֆոռնիոյ երկրագործք իրենց բերոց մշակութեան շատ խնամք ունին. և այս բերքս տեղական սպառման պահանջմունքէն շատ աւելի լինելով, Միացեալ Նահանգաց շատ չաղաքաց մէջ և Ուոլան տեան եղբրաց վրայ՝ բազմամիւ վաճառատունք հաստատած են։ որ. պէս զի բազմամիւ յանձնարարութիւններ և յաճախորդք ունենան՝ այս երկրագործք կը վարձեն չոգեկառք մը, յորում կը գնեն իրենց բերոց՝ մասնաւորապէս պտղոց ընտրելագոյնքն իւր օրինակ, և այս կառքը կ'այցեցէ Միացեալ Նահանգաց ամէն քաղաքները։ Այս ծախուց մաս մը տէրութեան վաճառականութեան խորհրդարանը կ'ընէ, մաս մ'ալ խաղաղականի չոգեկառաց ընկերութիւնը։ Այդ ցուցահանդէսը կը կոչուի « Քայիֆոռնիա 'ի վերայ անուոց » 'ի Սան Ֆրանսիսքո ևս կայ նման ցուցահանդէս մը։

Բոլոր մշակութեան կեդրոնք միացած են երկաթուղիով, և ընդարձակ Հասարակապետութեան մէկ ծայրէն ցմիւսն կը ճանապարհորդեն պտուղք. ամէն վաճառատունք լի են այս վաճառով։ Թէպէտ պտուղք շատ առատ են 'ի Քայիֆոռնիա և փոխադրութեան ծախքն իսկ ոչինչ, սակայն միշտ մեծահաց կոչնոց առարկայ մ'են և ոչ առօրեայ սպառման։ Այս պատճառաւ նորանոր հնարք կը մըտածուին պահածոյ պտղոց վաճառականութիւնը դիւրացնելու համար։ Նախ և առաջ չոգիացման սկզբամբ կը պատրաստէին զայնս և յետոյ կը զետեղէին թիթեղեայ տփոց մէջ։ այս վաճառականութիւնը այժմ այնչափ ծաղկեցաւ այս երկրին մէջ՝ որ թիթեղեայ տփոց գործարանատեարք անհաւատալի հարստութեան տէր եղան։ 1887է վերջը այնչափ յառաջագիմեց՝ որ չոգիացման գործատունք չէին բաւեր։ այն ատեն մտածեցին շահագործել բնական ջերմութիւնը, և

արևու կիզիչ ճառագայթից ազդեցութեան տակ սկսան շորյունել պտուղները:

Երազուրիւն երկաթուղւոյ. — Այս տարի Յուլիս ամսոյն՝ Գաղ-
ղիոյ մէջ երազութեան փորձեր ըրին չոգեկառաց հիւսիսային ցան-
ցին վրայ: Երկաթուղւոյ կառախումբ մը՝ train-éclair կոչուած, որ
կը բաղկանար չոգեգործիէ մը և տասներկու կառքերէ, սովորական
ճեպընթացի հաւասար կամ աւելի ևս բեռնաբարձութեամբ:՝ սկսաւ
ընել իւր շրջանը: Այս կառախումբս սովորական ընթացիւք մէկ
ժամուան մէջ 120 քիլոմետր տեղ կտրեց: Անոր կատարած շրջանին
գիծն եղաւ փարիզէն մինչև 'ի Գալէ, Գալէէն 'ի լիլ, լիլէն դարձեալ
'ի փարիզ: Իւր ճանապարհորդութեան այս վերջին մասին մէջ, զոր
երեք անգամ կրկնեց քանի մի օրուան մէջ, train-éclair կոչուածն
միայն 'ի լոնկէօ կանգ առաւ ջուր առնելու համար: Հետեաբար, գը-
րեթէ երկուքուկէս ժամուան մէջ կտրեց 250 քիլոմետր տեղը, որ
կայ ընդ մէջ փարիզու և լիլի:

Մանրադիտական գրոշրիւն. — Հանրալսման մը (Camelot)
նեկկայապէս փարիզու մէջ փոքրիկ ստուարաթուղթեր կը ծախէ՝
հորիզոնական գծերով, որոնց վրայ եթէ լաւ խոշորացուցով նայինք՝
կատարեւապէս ընթեռնելի մանրադիտական գրուածք մը կը զբա-
նենք: Ամէն սկաւառակ 1 Քրանքի մեծութեամբ՝ Լաֆոնդենի ա-
ռակներէն մին կը բովանդակէ: Եւսթիդ կ'ապահովէ որ այս գրուած-
քըն ինքն անձամբ գտած է ոսպնածէն ապակւոյ մը միջոցաւ: Բայց
իրօք եղած է՝ սովորական գրով լցուած մեծամեծ էջեր լուսանկար
գործեալ փոքրկայանելով: Համադէպ գրոց և մամլոյ, ուստի փոխ կ'առ-
նունք մեր այս գրաւոր հաստատութիւնը, կը յաւելու սոյն պատմա-
կան յիշատակութիւնը. « Այս այն քաղաքագիտական ճարտարու-
թեանց յաջողութիւններէն մին է վերջապէս, այն ժամանակաւ ե-
ղած հրաշալիքներէն՝ որոնց վրայ Պլինիոս կը խօսի. որպէս թէ բո-
վանդակ իշխականը (15210 տող) կտոր մը մագաղաթի վրայ գը-
րուած՝ ընկուզի մը փուրի մէջ կը սեղմէր. և մանաւանդ այն կորեկի
հատիկներն՝ որոց իւրաքանչիւրին վրայ արագագիր գպիր մը կըցեր
է աղեքանդեան տող մը գրել »:

Մեքսեանական մամուլը. — Կը լսենք թէ Նիւ-Էօրք Հերալտ յա-
ջողեր է ստանալ այնպիսի մամուլներ, որք կը ապեն, կը կտրեն և
կը ծալեն 48000 օրինակ 8 էջ լրագրի մը ժամուան մէջ: Նիւ-Էօր-
քէն ուրիշ օրագիր մը կը գրէ թէ քանի մը շաբաթուան մէջ պիտի
ունենայ մեքսեանական մամուլներ որք ժամուան մէջ 100000 օրինակ
պիտի արտատպեն: Դարէ մը աւելի քիչ առաջ՝ բաղկաւ ճնշեալ մա-